

Nr 1 2016 • januari - februari

pris 90 kronor

É Romani Glinda

Den romska spegeln

**Förintelsens minnesdag
27 januari 2016**

Den romska ledaren

Nu går vi nog alla och väntar på våren men just idag när detta skrivs har vintern återvänt med massor av blötsnö. Sedan sist har Martin Valfridsson, regeringens nationella samordnare för utsatta EU-medborgare, kommit med sin rapport. Jag och många med mig hade inte förväntat oss någon större omsvängning i inställningen som så tydligt visades i höstas när han och Barn-, äldre- och jämställdhetsminister Åsa Regnér tillsammans i en debattartikel rekommenderade att man inte skänkte några pengar till de fattiga romerna på gatan utan att man istället gav till de svenska hjälporganisationer som arbetar på plats i Rumänien och Bulgarien.

Under presskonferensen i Rosenbad hade han åter med sig Åsa Regnér och bägge vidhöll sina positioner att man inte bör ge något till tiggarna.

Att den ena är moderat och den andre har varit moderat fram tills nyligen kan man ju fundera över. Den moderata politiken i denna fråga har ju allt mer börjat likna Sverigedemokraternas främlingsfientliga hållning.

Skalar man av det oväsentliga i Valfridssons rapport kan man ganska enkelt utläsa att det viktiga är att romerna återvänder till sina hemländer.

De säger att de har gjort besök i både Rumänien och Bulgarien och känner till hur situationen ser ut där, vilket jag vill påstå att de inte gör. I rapporten rekommenderar man inte att de romska barnen ska få gå i skola här i Sverige.

Både Valfridsson och Rickard Klerfors från organisationen Hjärta till hjärta, påstår att man rycker rumänska barn från skolan. De vet bara inte, att flertalet romska barn själva har någon skola och ofta är de inte accepterade i skolan, trots den skolplikt som råder i Rumänien, men den gäller inte alltid de romska barnen. Valfridsson säger själv att han träffat en man i fyrtioårsåldern som var analfabet.

Då har han inte förstått att den mannen inte haft någon skola.

Motgångarna är många i jakten på rättvisa. På eget initiativ har Rikspolischefen Dan Eliasson anmält Malmös polismästare Stefan Sintéus, som var chef för länskriminalen i Skåne och Hans Nordin, som var biträdande länspolismästare och tillförordnad länspolismästare i Skåne till polisens personalansvarsnämnd där han själv sitter som ordförande. Bägge hade ansvaret för det omfattande polisregistret över romer som skånska polisen olagligt byggt upp. Beslut kom. Ingen av dem får något disciplinstraff, men istället ringa kritik. De skyddas av den tvååriga preskriptionstiden i lagen om offentlig anställning. Vad lämpligt kan jag tycka, att Eliasson inte gjorde någon anmälan innan preskriptionstiden gick ut. Om han varit mån om att utkräva ansvar för det olagliga registret borde han som ordförande i nämnden vetat om att det skulle nog falla just på preskriptionstiden. Nu är kapitlet slut och locket läggs på. Lotta Gustavson, chefsjurist på polisen och vice ordförande i polisens personalansvarsnämnd, sätter ord på vad polisen just nu vill göra med ansvarsfrågan.

– Nu får det vara lite bokslut i och med detta beslut.

Glädjande är att vi nu har tagit fram en bok om Bakro med alla teckningar som Ulf Lundkvist

Till slut. Åter har vi högtidlighållit den 27 januari, Förintelsens minnesdag. Det börjar bli en tradition här i Stockholm med att först samlas på Raoul Wallenbergs torg och sedan vandra vidare till antingen synagogan som ligger strax bredvid eller om man vill minnas alla mördade romer så går man till S:t Jacobs kyrka i Kungsträdgården. É Romani Glinda står som vanligt värd för evenemanget i kyrkan tillsammans med Forum för levande historia och Stockholms domkyrkoförsamling.

É Romani Glinda

Egnahemsvägen 58
141 37 Huddinge

Telefon:

+46 (0)8-779 40 31
+46 (0)70-712 39 91

E-mail: info@romaniglinda.se

Webadress: www.romaniglinda.se

Postgiro: 19 54 82-5

Ansvarig utgivare

och chefredaktör: Fred Taikon

Redaktion:

Rosario Ali Taikon, Bengt O Björklund,
Veronika Portik, Mia Taikon och Gertrude Nilsson Björklund

Tipsa oss

Vi tar gärna emot material till tidningen, samt tips om olika evenemang på samtliga romanédialekter, antingen via vanlig post eller via e-posten: mia@romaniglinda.se

Vår bidragsgivare
Statens Kulturråd

Tryck: Carlshamns tryckeri

ISSN 1651-3258

Missa inte!

16 Den romska pjäsen *O Tari thaj e Zerfi* dramatiserar den romska kulturen.

22 Festligt värre blev det när boken om Bakro såg dagens ljus.

12 Thomas Hammarberg talade i S:t Jacobs kyrka under Förintelsens minnesdag.

24 Inga nyheter när Martin Valfridsson presenterade sin nya rapport. Både han och Åsa Regnér vidhåller att man inte bör skänka pengar till tiggare.

I detta nummer kan du läsa om

DEBATT

4 Bennie Åkerfeldt skriver om de tiggande romerna på våra gator..

ÉRG TAR EN LATTE MED

5 Jany Schella, sångaren som engagerat sig i den romska rörelsen.

MINGEL PÅ FLH

6 I december hölls ett avskedsmingel efter att utställningen "Vi är romer" plockats ner.

EN NY RAPPORT

9 Civil Rights Defenders nya rapport presenterades av Westeson,

27 JANUARI PÅ RAOUL WALLENBERGS TORG

10 Bland andra talade Ingrid Lomfors samt Dina och Jovan Rajs, överlevande från Förintelsen talade.

27 JANUARI I S:T JACOBS KYRKA

12 ÉRG bjöd in till minneshögtid i St. Jacobs kyrka där bland andra Alice Ba Kuhnke och Thomas Hammarberg talade.

DJANGO FESTIVAL

15 Gitarristen Gustav Lundgren trio med gäster på Konserthuset i Stockholm.

ROMSK TEATERPJÄS

16 Vi har sett den romska pjäsen *O Tari thaj e Zerfi*.

REMITTRINGAR

19 Lisa Pelling på Arena Idé berättar om remitteringar.

ROMER OCH ROMSK KONST

20 Timea Junghaus talade om romer och romsk konst.

BOKEN OM BAKRO

22 Boken om Bakro har kommit!

VALFRIDSSONS RAPPORT

24 Om en intetion som kom av sig.

NYHETER FRÅN MALMÖ

26 Våra unga romska reportrar i Malmö berättar vad som händer.

BÖCKER

30 Värt att läsa! "Det kunde varit jag" av Sara Olusson.

BILDER BERÄTTAR

32 Ur Nordiska museets arkiv med bland andra Johan Dimitri Taikon.

MIAS MATSIDOR

34 Den här gången är det favorit i repris som gäller. Pippi lagar salsiccia efter italienskt recept.

Varför tigger rumänska romer i Sverige?

Bennie Åkerfeldt, författare och resanderomsk aktivist, kritiserar bilden av "tiggaren" hos politiker och i media.

Text: Bennie Åkerfeldt **Foto:** ÉRG

I vårt land förs en märklig debatt om att "tiggerifrågan" kan lösas genom att vi avvisar, förbjuder eller förflyttar rumänska romers problematik utanför våra egna gränser.

Debatten förs bland folk i allmänhet, men jag kan också se hur våra ställningstaganden färgas av hur media och makthavare framställer argument som handlar om att försvåra dessa människors möjligheter att vistas i Sverige.

Expressens reportageserie under vinjetten "Därför kommer tiggarna" är ett tydligt exempel på vad jag menar. Artiklarna skapar en bild av romerna i Rumänien som drogberoende, kriminella, maffiastyrda analfabeter utan känslor för anständighet och omtanke om sina barn.

Det är samma stigmatiserande bild som man alltid har skapat av romer och resande för att kunna motivera att hålla dem kvar i utanförskapet och för att främja synen på dem som en "sämre människoras".

Bilden är naturligtvis mycket onyanserad och orättvis.

En mer anständig artikelserie hade försökt synliggöra varför romer i Rumänien tvingas att leva utan social trygghet och utan att få del av skolutbildning. Varför de är arbetslösa och lever utan tillgång till anständiga bostäder. Varför de reser flera hundra mil för att

sitta 15 timmar i snålblåst och kyla utanför våra affärer med en mugg i näven och bo under en presenning eller i en gammal husvagn utan värme.

För bara 30 år sedan hade så gott som alla romer arbete i Rumänien och många bodde i anständiga lägenheter. Barnen gick i skolan. Så vad hände?

När marknadsekonomin infördes i landet lades industrier och jordbruk ner eftersom de ansågs olönsamma och romerna, som under kommunistperioden betraktades som rumäner och likvärdiga medborgare, blev nu åter sedda som parior. Många kördes bokstavligen ut från sina bostäder och från sina jobb. Deras barn sorterades bort från den grundskola som kan leda till vidareutbildning och sattes istället i specialklasser där man inte kan studera vidare efteråt.

Så sent som i år, 2015, rapporterades det om hur den romska befolkningen kördes bort från staden Cluj Napoca i Rumänien med sopbilar ut till soptippen utanför staden där de uppmanades att bosätta sig. Är detta en människosyn du vill stödja?

Lägg märke till att makthavare och media inte ställer staten Rumänien till svars för dessa kränkningar. Istället ger de oss en bild av romer som ska få oss att rynka på näsan och avstå från att hjälpa dem som kommer hit som migranter. Möjligen kan vi sträcka oss så långt att

vi ger en slant till de biståndsorganisationer som arbetar för att hjälpa romerna.

Vad vi alla måste förstå är att inte ens Europas alla biståndsorganisationer tillsammans kan skapa rättvisa villkor för de mer än 2 000 000 romer som bor i Rumänien (och de 800 000 som bor i Bulgarien). Det blir, som bäst, punktinsatser och tillfälliga hjälpinsatser, under en begränsad tid.

Den nödvändiga förändringen kommer enbart om staten Rumänien erkänner sina romer som fullvärdiga medborgare. Och framförallt så ska du inte se detta som ett alternativ till att avstå från att ge pengar till dem som tagit sig hit. Varje hundralapp du ger dem kommer ju ograverad fram till dem som behöver den, utan att biståndsorganisationernas administration äter upp en del av den. Att ge migranterna pengar visar också att du tror på den som sitter där. På hans eller hennes insikter om sina egna behov.

Se människan!

Har du något att säga?

Skicka din debattartikel till:

bengt@romaniglinda.se

ÉRG TAR EN LATTE MED:

Jany Schella

Jany Schella är välkänd bland många romer men inte så välkänd bland många andra trots sitt samarbete med artister som Carola och Destiny's Child. Han har även varit med i Allsång på Skansen för ett par år sedan. ÉRG träffade honom i hans hem i Brandbergen utanför Stockholm.

Text och foto: Bengt O Björklund

Janys pappa Henry Schella är jude och född i Gdansk i Polen. Det var som Henry träffade Janys mamma Sabina som rom. Det var Sabina som först flyttade med sin familj till Sverige 1973, men hon åkte tillbaka till Polen och gifte sig med Henry innan de tillsammans flyttade till Sverige 1975, samma år som Jany föddes.

– Det var i juni och min mamma var då höggravid. Hon och hennes familj hade flyttat till Sverige för att de kände en stor trygghet i Polen.

Under större delen av förra året arbetade Jany Schella för Institutet för språk och folkminnen i Uppsala.

– De hade ingenting i sina arkiv om romer och ville att jag skulle intervjua olika romer, män och kvinnor, barn och äldre och från alla de romska grupper som finns i Sverige.

Frågorna handlade bland annat om hur de uppfattar sina traditioner.

– På frågan "Lever du som en rom?" fick jag många olika svar. Vissa klädde sig traditionellt, som de finska romerna, i andra grupper, som lovara och kelde-rasha, har kvinnorna alltid en kjol som når ner till under knäna.

Andra romska grupper som de från Balkan och de resande klär sig som mest som alla andra i samhället.

De flesta romer är religiösa på något sätt.

– De flesta svarade att de är kristna.

Många är med i Pingstkyrkan, några är katoliker. Så gott som alla från Balkan är muslimer. Ingen som jag intervjuade var ateist.

De intervjuade talade mycket om mat.

– Den ungerska rätten parikasz är populär och efterrätten saviako.

De allra flesta kände sig som romer, men alla levde inte öppet med sin romska identitet.

– De flesta som hade arbete hade inte sagt något om sitt romska ursprung när de sökte jobbet. Några hade fortfarande inte berättat av rädsla för diskriminering.

Allt du inte visste om Jany Schella

Vilken bok ligger på nattduksbordet? Bibeln.

Ser du upp till någon? Mina föräldrar, även fast jag är längre än bägge.

Vilken film såg du senast? "Sicario" som handlar om de mexikanska kartellerna.

Vilken är din favoritmaträtt? Oxfilé med bearnaise sås och stekt potatis

När var du på semester senast? 2012

Gillar du sport? Ja, boxning & styrkträning.

Vilken är din bästa sida? Lojal.

Har du några dåliga sidor? Vem har inte det?

När det gällde användandet av det romska språket fick Jany många olika svar.

– En del pratade det flytande hemma, andra, särskilt den unga generationen, talade helst på svenska.

Intervjuerna gjordes under en sju-månaders period från maj 2015 till januari i år.

Mia Taikon, Hans Caldaras, Marcel Rådström, Kipa Blomerus, Domino Kai, Witt Mihaj, Caroline Källner och Joakim von Scheele.

Denna utställning den skall vandra

Forum för levande historia avslutade den välbesökta utställningen "Vi är romer" med att bjuda in till öppet hus med mingel och underhållning.

Utställningen som är gjord av Göteborgs stadsmuseum har funnits i Stockholm i över ett år och lördagen den 12 december 2015 var sista möjligheten för stockholmarna att se utställningen innan den packades ner för att skeppas till Malmö där den kommer att visas.

Text: Fred Taikon och Bengt O Björklund **Foto:** ÉRG

För de som kom till minglet hade Levande historia dukat upp kaffe med dopp. Den romska trubaduren Witt Mihaj spelade gitarr och sjöng romska romanser.

Ett romskt par, Kristina och Gustav Georgsson, ryckets med av musiken och spontandansade till den övriga publikens förtjusning och snart fylldes golvet på med andra dansade romer.

Bennie Åkerfält och hans sidekick Pelle Jageby spelade upp sin föreställning "Resandeblood". Den berättar om resandefolket, de som nedsättande kallats för "tattare" och föreställningen handlade därmed också om en del av vår svenska historia.

Bennie fängslade som vanligt sin publik med sin berättarkonst om resandefolkets utsatthet. Han varvade humor

med allvar. Ibland var det riktigt humoristiskt då han plockade fram fördomar om resandefolket och fick publiken att skratta. Men han fick även publiken att släppa en sorgens och medlidandets tår då han berättade om resandefolkets utsatthet med steriliseringar, lobotomeringar och tvångsomhändertagande. Resandefolket passade inte in i det folkhem som skulle skapas.

Så vad tycker då Joakim von Scheele, projektledare på Forum för levande historia, om den nerplockade utställningen "Vi är romer"?

– Det har varit en fantastiskt lärorik och inspirerande resa och det har varit en förmån att få arbeta med de romer som varit här. Det är en av de största utställ-

ningssuccéerna vi har haft genom åren med ett hårt tryck på att boka workshops. Man märker att det finns ett stort behov av att öka sin kunskap kring romer, romsk historia och kultur.

Det stora intresset för utställningen och den typen av information som söks har visat på en annan sak.

– Det finns en viss tragik i att kunskapsnivån hos de allra flesta är så pass låg när det gäller romer. Många blir chockade över det de får höra om hur romer har haft det historiskt och hur de har det än idag.

Även den nya och mycket synliga verkligheten med romska EU-medborgare på våra gator och torg, har fått en ny dimension genom utställningen och de romska pedagogernas insiktsfulla berättelser.

– Jag tycker att diskussionen kring EU-medborgarna har breddats med den kunskap man har fått här. Det finns ju hur många myter som helst som vi, hoppas jag, har tagit kål på.

Utställningens stora framgångsfaktor, understryker Joakim von Scheele, har varit att det har funnits romska pedagoger.

– Det finns ett stort behov av möten mellan majoritetsbefolkningen och minoriteterna, främst för att kunskapsnivån

när det gäller minoriteterna är så låg.

Joakim menar att en del av förklaringen finns att hämta i det faktum att skolan inte alls har något material om de nationella minoriteterna.

– I den svenska skolan har det inte funnits någon information alls om romer, men nu har vi lyckats nå ut till några av dem och spridit en efterlängtd information.

Nu står lokalerna på Forum för levande historia tomma i väntan på nästa utställning. Utställningen "Vi är romer" ligger nerpackad för resa till nästa anhalt, Malmö.

– Den här utställningen bör verkligen vandra under många år. Den är ständigt aktuell. Jag tror det blir bra att den nu snart anländer till Malmö där det bor många romer. Det är också viktigt att den stannar en längre tid på varje plats så att man har tid att aktivt kunna jobba med skolorna och att pedagogerna får tid att komma in i arbetet.

Utställningen ägs och skapades av

Kristina och Gustav Georgesson.

Göteborgs stadsmuseum.

– Men vi måste också stå för en viss kvalitetssäkring eftersom vårt namn nu följer med på färden. Här i Stockholm har vi arbetat med cirka tiotusen elever från olika skolor och cirka två och ett

halvt tusen vuxna som i sitt arbete kommer i kontakt med romer, bara förra året.

Helhetsgreppet är viktigt.

– Det är viktigt att det är en gemensam historia som berättas, avslutar Joakim von Scheele.

Bakro

En originalserie av Ulf Lundkvist och Bengt O Björklund.

Enhetschef romskt informations- och kunskapscenter

Göteborgs
Stad

Konsument- och medborgarservice

"Enklare vardag i en hållbar och öppen stad" är vår vision! Konsument- och medborgarservice målsättning är att underlätta för dig som är boende, besökare eller företagare som behöver kontakta Göteborgs Stad. Vi samordnar och utvecklar service för Göteborgs Stad. Det innebär att vi ansvarar för Göteborgs Stads kontaktcenter, utveckling av service och e-tjänster, vi samordnar och utvecklar goteborg.se, konsumentrådgivning, budget- och skuldrådgivning samt energi- och klimatrådgivning. Dessutom arbetar vi med frågor kring hållbar konsumtion och samordnar Fairtrade City Göteborg. På vår förvaltning är vi drygt 120 medarbetare

Ett spännande och unikt chefsuppdrag! Vi söker en chef som ska leda arbetet med att bygga upp Göteborgs Stads Romska informations- och kunskapscenter. Är det du?

Kommunfullmäktige beslutade i september 2015 att inrätta ett Romskt informations- och kunskapscenter(RIKC). Syftet med RIKC är att den romska befolkningen ska ha likvärdiga möjligheter i livet som den icke-romska befolkningen. Centrets uppdrag är att utveckla offentlig verksamhet för att ge likvärdig service till romer samt att ge stöd och rådgivning direkt till romska grupper och individer. Det är viktigt att öka kunskap och kompetens om romers situation bland annat inom offentlig förvaltning och att öka förtroendet dem emellan.

Verksamheten syftar också till att öka förtroendet mellan den romska minoriteten och majoritetssamhället genom att bygga upp, organisera och utveckla RIKC, i nära samverkan med den Romska minoriteten och andra aktörer såsom Västra Götalandsregionen (VGR) och Göteborgsregionens kommunalförbund (GR).

Som enhetschef svarar du för ledning och utveckling av enheten vilket bland annat innebär att driva frågor som rör romers inkludering utifrån perspektivet mänskliga rättigheter inom samhällets alla områden. Du skall bidra till att öka det ömsesidiga förtroendet mellan majoritetssamhället och de romska grupperna. Vilket innebär att öka kunskapen om verksamheten ute i staden och att samarbeta med stadens verksamheter samt skapa och upprätthålla relevanta nätverk och upptäcka möjligheter till övergripande samarbeten. I rollen ingår personal- och budgetansvar.

Vi söker dig med chefserfarenhet, relevant högskoleutbildning och goda kunskaper inom området mänskliga rättigheter.

Det är meriterande om du har erfarenhet från arbete med mänskliga rättigheter, minoritetsfrågor gärna med romsk inkludering samt övergripande kunskap om romsk historia och kultur, och språk. Även erfarenhet av kommunal verksamhet är meriterande.

Vi vill att konsument- och medborgarservice ska präglas av öppenhet och respekt för olikheter och vi tror att mångfald och en jämn könsfördelning bidrar till att utveckla vår verksamhet.

Ytterligare information om tjänsten, vilka kvalifikationer och erfarenhet som krävs hittar du under Konsument- och medborgarservice. Välkommen med din ansökan senast den 13 mars på

www.goteborg.se/ledigajobb

Sverige lever inte upp till sina åtaganden

På mänskliga rättigheters dag, den 10 december, lanserade Civil rights defenders en rapport som med avstamp i människorätten analyserar rättsläget för utsatta EU-medborgare i förhållande till rätten att inte utsättas för hatbrott och godtyckliga avhysningar, rätten till socialt bistånd och arbetsmarknadsåtgärder, samt rätten till hälso- och sjukvård och utbildning.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** ÉRG

Den nya rapporten "Utsatta unionsmedborgare i Sverige: Statens skyldigheter enligt internationella människorättsnormer, EU-rätt och svensk rätt" presenterades i den fullsatta Sändersalen i ABF-huset på Sveavägen i Stockholm av Johanna Westeson, människorättsjurist på Civil rights defenders.

Moderator var journalisten, debattören och författaren Alexandra Pascalidou.

– Det här seminariet hålls verkligen på rätt dag. Det är både Nobeldagen och mänskliga rättighetsdagen, sade hon.

Hon gav ordet till Johanna Westeson.

– Debatten kring EU-medborgarnas närvaro och akuta fattigdom har varit intensiv och väckt starka känslor. Det har funnits många sidor i diskussionen men det har saknats ett människorättsperspektiv. Det är något den här rapporten kan bidra med. Vilka rättigheter har dessa människor och vilka skyldigheter har Sverige? Lever vi upp till de åtaganden vi ratificerat?

Som ett exempel tog hon upp avhysningarna.

– Det är en akut och aktuell fråga där flera rättigheter ställs mot varandra. EU-domstolen säger om avhysningar av romer att det måste göras en avvägning när det gäller proportionaliteten. De som vräks måste erbjudas ett alternativt boende och deras hälsa och välmående måste också vägas in. Man måste ta skyddshänsyn vilket inte görs idag.

Enligt EU-rätten har inte dessa medborgare rätt till socialt bistånd. De får inte heller någon vård.

– De papperslösa har rätt till sjukvård numera, men varför ska det vara så svårt att se till att dessa människor också kan få det?

När det gäller de romska barnens rätt till

skolgång här i Sverige är skillnaderna stora från kommun till kommun, men det är bara ett fåtal kommuner som erbjuder dessa barn skolgång. Göteborg till exempel.

– Rätten till skolgång måste gälla alla barn, sade Johanna Westeson.

Mats Åberg, före detta svensk ambasadör i Rumänien, tyckte rapporten var lysande.

– Det viktiga här är att man flyttar fokus från ett myndighetsperspektiv till ett mänskliga rättigheters perspektiv. Det handlar om enskilda människor med enskilda behov. Med den här rapporten kan man gå vidare på ett anständigt sätt.

Elliot Wieslander är generalsekreterare för Läkare i världen.

– Äntligen så är det spaltat så att alla kan förstå. Det är fel det Sverige gör och det drabbar människor hårt. Kvinnor kan inte göra abort, barnen kan inte gå i skolan. Om en romsk pojke bryter armen kostar det familjen 12 000 kronor. Barn behandlas som vuxna och för tidigt födda sätts på bussen tillbaka till Rumänien. I botten av denna behandling ligger antiziganism och dessa människor utstår många

hatbrott bara för att de är romer. Den politik vi har idag är antiziganistisk och det finns många paralleller till historierna i vitboken. Blir du utsatt för brott med skador som följd kommer du att få en skuld.

Andreas Pettersson är universitetsadjunkt vid Juridiskt forum vid Umeå universitet. Han underströk att kommunerna inte har någon laglig rätt att se till att tremånadersregeln efterföljs.

Mats Åberg talade om den misär romer lever i, både i Rumänien och i Bulgarien.

– Glöm inte att romerna var slavar i 500 år i Rumänien. Det lever kvar.

Antiziganismen är ett jätteproblem i Rumänien med en systematisk diskriminering som drabbar två miljoner människor. Av förklarliga skäl ser sig bara 600 000 av dessa som romer. 1989 när Ceausescus regim störtades hade alla arbete, även om det var ett system där "vi låtsades att vi jobbade, de låtsas att de betalade oss". Många romer blev arbetslösa då.

– Läget är akut för dessa människor. Man kan inte låta någon drunkna för att det finns simskolor någon annanstans.

Johanna Westeson menade att vi måste vara modiga.

– Alla Europas fattiga kommer inte hit för att vi hjälper de som är här. Sverige har tagit ställning när det gäller mänskliga rättigheter, att de kostar pengar och det måste det få göra.

Alexandra Pascalidou fick sista ordet.

– Gör er röst hörd!

Andreas Pettersson, Eliot Wieslander, Mats Åberg och Johanna Westeson.

Förintelsens minnesdag

Dina Rajs, Jovan Rajs och Ingrid Lomfors.

På Raoul Wallenbergs torg

På Raoul Wallenbergs Torg i Stockholm hålls varje år en minnesceremoni med ljusständning och tal. Så även i år när överintendent Ingrid Lomfors från Forum för levande historia samt Dina och Jovan Rajs, överlevande från Förintelsen, talade till de som samlats runt scenen på torget.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** ÉRG

Skymningen hade lagt sig över Nybroviken när högtiden inleddes av överintendent Ingrid Lomfors.

– På över åttio platser runt om i Sverige hålls det idag en ceremoni för Förintelsens offer liksom på många platser i Europa och i hela världen.

Musikerna Jany Schella, Witt Michaj och Jakob Silberstein sjöng och spelade sedan Gelem, gelem som klingade ut över torget med alla människor.

Det finns bara några hundratal överlevande från Förintelsen ännu kvar i livet i Sverige. Av dessa är det endast en handfull som är aktiva, som reser runt och besöker skolor i landet för att berätta om sina erfarenheter från ghetton, läger och andra umbäranden under Förintelsen.

Två av de sista vittnena är Dina och Jovan Rajs som lyckades undkomma

naziterrorn, uniformerade bödlar och gendarmar med schäferhundar, i Belgrad och Novi Sad. Samtidigt som deras närmaste mördades.

Jovan Rajs berättade om när han 1941 var åtta år och stod med sin mamma för att vinka av sin pappa.

– Alla judiska män i staden såg nöjda ut. De hade blivit tillsagda av tyskarna att de istället för att bygga upp den sönderbombade staden skulle få arbeta på landsbygden. De stod på öppna lastbilsflak.

Det var sista gången Jovan Rajs såg sin pappa.

I december samma år beordrade tyskarna att alla judiska kvinnor och barn skulle infinna sig vid mässhallarna.

– De som inte kom skulle skjutas, så min mamma gick iväg med min storebror och alla andra. Mig lämnade hon hos sin syster som var gift med en serbisk man.

I mars 1942 fick Jovan träffa sin mamma som då var sjuk och låg på det judiska sjukhuset.

– Hon berättade att det var kallt i mässhallarna och dåligt med mat men att kommendanten lovat dem att få komma till ett bättre ställe som varmt och där det fanns gott om mat. De skulle också få träffa sina judiska män.

Det åkte iväg med buss. Det var sista gången Jovan såg sin mamma.

– Kommendanten gav godis till barnen och vinkade av dem. När chauffören kom kopplade han en slang mellan avgasröret och ett rör som gick in i bussen. Efter en kort färd var alla i bussen döda.

De begravdes i massgravar bredvid alla de män som avrättats kort efter att de stod på lastbilsflaken på väg till landet.

Lägerkommendanten Obersturmführer Herbert Andorfer flydde senare på falskt pass till Sverige och bodde ett tag på Regeringsgatan.

– 1967 åtalades han för mord på cirka 6200 i Dortmunds tingsrätt. Han fick trettio månaders fängelse. Cirka tre timmar per mördad person. Han do 96 år gammal på ett av de finare åldersdomshemmen i Salzburg.

Dina Rajs talade om krigsvintern 1941 – 1942.

– Den vintern var en av de kallaste under 1900-talet. Jag var 4 år då och befann mig hos min moster i Novi Sad i Jugoslavien dit vi hade flytt.

Novi Sad var ockuperat av fascistiska Ungern. En dag satt Dina och lade pussel med hushållerskans son.

– Plötsligt hörde ett kraftig bankande på dörren och någon ropade ”Razzia!” och gendarmen störtade in i kammaren.

Han tittade på hushållerskan och frågade om hon var judinna. ”Nej”, svarade hon och sade ”och det här är min son”. När gendarmen frågade vem den lilla flickan var lyfte hushållerskan upp henne sin famn och sade ”Det här är min lilla dotter”.

– Hade hon inte gjort det hade jag tagits till Donaufloden där serbiska och judiska män, kvinnor och barn där sköts och kastades ner i isvakar som gjorts med handgranater.

I nästan 30 minusgrader köade människor vid floden övervakade av ungerska

Den unga sånggruppen Kum zing mit undz med två judiska sånger.

soldater. Många hade inga ytterkläder och var barfota. Det var detta som kallades för ”Den blodiga razzian” som varade från 21 till 23 januari 1942. 3500 människor dödades varav 300 barn under tio år. Spädbarn kastades levande i isvakarna.

Dina berättade även om sin Martha som överlevde Razzian för att hennes mamma skickade henne bakåt i kön av människor som väntade på att bli skjutna.

Vid minnesceremonin deltog även den unga sånggruppen Kum zing mit undz med två judiska sånger, ledda av sångers-

kan Anne Kalmering. Det var vackert.

Ingrid Lomfors avslutade högtiden.

– Auschwitz har blivit sinnebild för ondskan, men hur kan människan bli så ond? Ett tag trodde vi att Hitler och hans gelikar var predestinerade att utföra det de gjorde. Som om de var födda med ondskan inom sig. Men så är det inte. Under vissa sociala och kulturella betingelser kan vanliga människor bli mördare. Idag vet vi att vi har förutsättningar att både begå onda och goda gärningar. Varje människa har ett val.

I S:t Jacobs kyrka

Förintelsens minnesdag högtidhålls på många platser runt om i världen. Bara i Sverige ökar antalet platser för varje år. Som ett led i denna tradition har É Romani Glinda nu för tredje året i rad hållit till i S:t Jacobs kyrka.

Text: Birgitta Israelsson **Foto:** Marco Ali

Kvällen inleddes av **Fred Taikon**, É Romani Glinda.

– Det var den 27 januari 1945 som fångarna i koncentrationslägret Auschwitz-Birkenau befriades av Röda Armén. Minnesdagen är till för att vi aldrig ska glömma nazisternas offer och för att stärka alla de som bekämpar intolerans, främlingsfientlighet, rasism, antisemitism och antiziganism.

Rosario Ali Taikon var kvällens konferencier.

– År 2000 var första gången man kunde synliggöra att även romer var offer för förintelsen. Det var första gången man tände ett ljus för dem också. Det är viktigt att komma ihåg det som har hänt, men

också att tänka på att det kan hända igen. Idag rör sig samhället mer och mer mot främlingsfientlighet, rasism och intoleransen ökar i våra vardagsliv. Därför är det viktigt att vara här idag. Men det är också ett tillfälle att samla och inspireras av dem som faktiskt arbetar mot rasismen.

Patricia Schella sjunger Gelem, gelem, romernas hymn, tillsammans med sin bror Jany Schella, Witt Michaj, Jakob Silberstein och den finsk-romska gruppen Dzivibosko drom.

Hans Ulvebrand, domprost i Stockholms domprostförsamling talade.

– Jag har sedan en tid burit med mig boken ”Hur botar man en fanatiker”, en fantastiskt fin bok, säger Hans. Där står

Rosario Ali Taikon.

Hans Ulvebrand

att visst kan man bota en fanatiker, bland annat genom att inge hopp åt dem som misströstar, ge ett framtidsperspektiv – och det är vår gemensamma uppgift.

Bengt O Björklund, É Romani Glindas journalist och poet läser sin dikt ”Förintelsens barn”. En stark dikt som handlar om Förintelsen, som är både en skam och en sorg. Askan har inte lagt sig än, samtidigt tänder någon nya eldar. Dikten säger oss att det är en mörk tid vi lever i, när hatets härdar åter brinner. Förintelsens barn fryser på våra gator. Unga och gamla, sjuka och desperata – ingen ser dem, ingen vill ha dem. Det är ett liv i förakt och utanförskap.

Fred Taikon, ordförande i É Romani Glinda, berättar att nazisterna mördade inte bara judarna, utan också minst en miljon romer. Målet var att utrota även dem.

– Förintelsen handlade om att utrota två folk. De allierade visste vad som skedde i förintelselägren, men blundade. Den judiska Förintelsen tystades ned och beklagades, den romska Förintelsen existerade inte och fick inte ens en fotnot i historieböckerna.

I juli 1943 togs alla yngre och medelålders romer i Tyskland ut och transporterades till koncentrationslägret Auschwitz-Birkenau. Den 2 aug 1944 gasades de 2897 romer som var kvar, mest kvinnor, barn och äldre.

Thomas Hammarberg

– Denna okända och dolda förintelse av romerna tas aldrig fram.

Deportationen av romerna 1942-44 från Rumänien till Ukraina är också okänd. De lastades in i vagnar eller fick gå till fots. Under en natt dör 1500 romer av kyla på sin väg till Transnistrien. Vi måste prata om Förintelsen med våra ungdomar i skolorna, avslutar Fred.

Vi får lyssna till vacker sång och musik av finsk-romska gruppen Dzivibosko drom.

Thomas Hammarberg, ordförande för Kommissionen mot Antiziganism, säger att vi måste lära av historien, därför är det viktigt att vi kan samlas till en minnesstund.

– Majoriteten av romerna i Tyskland utplånades av nazisterna. De få som överlevde hade berövats släktingar, tillgångar och hälsa. De förvägrades all form av stöd från samhället. De fick ingen kompensation förrän efter flera decennier.

Jag får tåra i ögonen när Thomas berättar att en av de få romer från Rumänien som överlevde Transnistrien idag finns på Stockholms gator. Hon är nu 81 år och har inget som helst stöd från sitt hemland utan tvingas för sin överlevnad att fara till Sverige och vädja om hjälp på våra gator.

– Jag träffade henne igår kväll på ett härbärge. Hon hade under dagen utsatts

Alice Bah Kuhnke

för ett hatbrott, en person hade sparkat henne i ansiktet.

Det är en vacker, äldre och spröd kvinna med pigga ögon. Hur är den människa funtad som kan attackera henne?

– Dagens antiziganism finns bland oss i vårt samhälle, fortsätter Thomas. Det mänskliga värdet nedprioriteras för vissa människor. Det var inte bara nazisterna i Tyskland som utrotade romer, det var också andra grupper som mördade dem. Det skedde i många andra länder, de baltiska staterna där hälften av romerna arkebuserades av de som stod på nazisternas sida, och i en stor del av Europa som en följd av den propaganda som förts mot romer under många år. Även i Italien skedde deportationer av romer till Tyskland. Vi måste komma ihåg detta.

Han talar om det ökande hatet.

– Jag hoppas att ledande svenska politikerna vågar ta fajten mot de ultranationalistiska krafterna som gör sig mer och mer hörda i det svenska samhället, avslutar Thomas Hammarberg.

Witt Michaj framför en sång som han har skrivit om romernas holocaust.

Christer Mattsson, tillförordnad föreståndare på Segerstedtinstitutet vid Göteborgs universitet berättar om sina barndomsminnen av sin morfar. Han minns sköterskan på sjukhuset när hans morfar låg för döden.

– Var kommer din morfar ifrån, vad är det för språk han talar, sa sköterskan till mig. Det är romanés, jag är tattare, sa morfar när jag pressade honom. Men säg inget till din pappa! Det här har jag tänkt på varje dag i hela mitt liv. Visst hörde jag honom sjunga sånger jag inte förstod, använda uttryck som bara var hans. För mig tog det sedan 20 år att bestämma mig för att jag också är rom. Var och en har rätt att definiera sin egen identitet!

Tio procent av Sveriges elever har besökt Birkenau. Många har gjort det tillsammans med Christer Mattsson.

– Jag tillhör de som har gjort flest reser till Auschwitz-Birkenau. Över 100 000 elever från den svenska skolan har varit där. Vi har en gemensam uppgift att förmå våra elever att avvika hundra meter till det som en gång var det romska lägret i Birkenau. Vi har en skyldighet att berätta om det romska lidandet och om det faktum att det var de sociala myndigheterna som bekostade deportationerna.

Kören Dzivibosko drom sjunger om framtiden.

Alice Bah Kuhnke, kultur- och demokratiminister, framhåller att hon är väldigt glad att ha fått vara med om den här dagen, fylld av olika evenemang kring Förintelsen och befrielsen ur lägren. Alice vill understryka vikten av just denna minnesstund!

– Christer Mattson beskrev det så väl i berättelsen om sin morfar, hur han känt sig tvungen att dölja sin romska identitet hela sitt liv. Att inte kunna berätta om sin identitet gör också den här minnesstunden viktig. Det var människor som skapade förintelselägren, det var människohänder som dödade i lägren, handen som pekade ut röken för barnen av deras föräldrar.

Hon menar att det är hög tid att vara väldigt tydlig.

– Det finns ingen tid att hymla, vi är alla kapabla att göra liknande hemskeheter. Det finns en fara i att inte erkänna det vi inte vill kännas vid i oss själva, vår

Dzivibosko drom, Patricia Schella, Jany Schella, Bengt O Björklund, Witt Mihaj och Jacob Silberstein.

svaghet, vår rädsla och feighet. Vi lägger gärna skuld hos de främmande, de som inte är som vi. Bara vi tar bort det främmande och annorlunda, så blir allt bra för oss som är kvar. Vi vet att det inte är sant, men vänder ändå in på den vägen gång på gång.

Antiziganismen ökar i Sverige, mörkertalet är stort, romers mänskliga rättigheter kränks dagligen.

– Kränkning av romers mänskliga rättigheter är vår verklighet, de utsätts i skolor och på gator. Sverige och Europa har inte lärt sig av kriget! Hatets vindar blåser i Europa igen. Ansvar ligger tungt på mina och våra axlar att inte bara välja bort hatet, utan att aktivt välja medkänslan och kärleken, säger Alice.

Sång av Patricia och Jany Schella, ackompanjemang Witt Michaj och Jakob Silberstein.

Ingrid Lomfors, överintendent på Forum för levande historia, berättar att

myndigheten i flera år uppmärksammat romernas lidande under Förintelsen.

– Utan historia är vi som en människa som har tappat minnet och inte kan orientera sig i tid och rum.

Ingrid Lomfors mamma var judisk flyktning från nazisterna.

– 1993 fick jag åka med till Auschwitz Birkenau för att dokumentera. Museet där hade olika sektioner för olika nationers offer. Men judiska offer fick man leta efter trots att det var flest judar som mördades där. Romer nämndes inte alls. Men guiden kunde visa vilken barack romerna bott i, för han kom ihåg zigenarnatten då nära 3000 romer mördades.

– Jag vet av egen erfarenhet av att höra till en minoritet att det är viktigt att även romers historia synliggörs, de ska ha tolkningsföreträdet för sin egen historia. Vi är alla svenskar.

Kvällen avslutas med mer musik och sång av Dzivibosko drom och Jany Schella.

Ingrid Lomfors

Christer Mattsson

Diskriminering inom arbetslivet

Diskrimineringslagen förbjuder diskriminering i arbetslivet. Skyddet mot diskriminering gäller i alla situationer som har samband med arbetet och även sådant som händer utanför arbetet om det har ett samband med arbetet. Skyddet mot diskriminering gäller oavsett om du är anställd, frågar om eller söker ett arbete, söker eller gör praktik, eller är inhyrd eller lånas in för att arbeta.

Det är arbetsgivaren som ytterst har ansvar för att ingen diskrimineras på arbetsplatsen.

Ett av DO:s prioriterade områden är att verka för lika rättigheter och möjligheter och motverka diskriminering i samband med rekrytering.

Frågor om diskriminering?

Ring till DO på telefonnummer 08-120 20 700.
Telefonupplysningen har följande öppettider:

- Måndagar 9.30–11.30 och 13.00–15.00
- Fredagar 9.30–11.30 och 13.00–15.00
- Helgdagar stängt

Det går också bra att mejla till DO på adressen do@do.se
Mer information hittar du på www.do.se

I Djangos Reinhardts anda

Den 22 januari arrangerades en Django Reinhardt kväll i Grünewaldsalen på konserthuset i Stockholm med Gustav Lundgren Trio och gäster. Konserten gick av stapeln dagen innan Django Reinhardts födelsedag den 23 januari.

Text och foto: Bengt O Björklund

Gustav Lundgren är kanske den mest internationellt verksamme av Sveriges jazzgitarrister just nu. Redan som 16-åring blev han engagerad på klubbar i Stockholmsområdet och han gjorde sin första turné till Spanien redan som 19-åring med egen trio.

Nu är han 35 år och han har turnerat över hela världen. Han har medverkat på över 55 skivor, varav 13 i eget namn, samarbetat med bland andra Lisa Nilsson, Linda Sundblad, Salem AlFakir, Kleerup, Hoffmaestro, Maia Hirasawa, Jonas Kullhammar, Frank Ådal, Wille Crafoord, Lars Erstrand, Petra Marklund, Jimmy Rosenberg, Swedish House Mafia, Jan Allan, Bernt Rosengren, Rasmus Faber och Lelo Nika.

Ja, ni hör själva. Mannen spelar gitarr!

Med sig på konserten hade han sin trio bestående av Martin Widlund på gitarr och Andreas Unge på kontrabas. Han hade även med sig gäster från Paris; Aurelien Trigo på violin och den unge, mycket begåvade gitarristen Antoine Boyer.

Aurélien Trigo började spela violin redan som 6-åring och han har jobbat med flera kända musiker.

Antoine Boyer var redan vid 12-års ålder den viktigaste Django Reinhardt-arvtagaren sedan Bireli Lagrene. Han är nu 18 år och vann nyligen Montigny Classical Guitar Contest. Han är en av de bästa klassiska gitarristerna i Europa idag och han spelade in sin tredje skiva "Sita" när han var 14 år.

Det var utsålt till konserten. Gustav Lundgren kom in själv först och spelade ett klassiskt stycke för sin far som fyllde år.

Martin Widlund och Andreas Unge utgör en perfekt och musikaliskt skön vägg och miljö för Gustavs musik.

Det är som alltid en fröjd att lyssna till Gustav Lundgrens gitarrspel, vare sig det är de otroligt snabba passagera i Djangotraditionen eller i långsamma passager med mycket känsla i klangen.

Han gillar också att utmana sig själv. Vid varje spelning jag har lyssnat på har han haft med sig otroligt duktiga gästartister. Så även denna gång. Det som stannar kvar är Antoine Boyers otroligt vackra gitarrspel, snabbt som långsamt vårdar han varje ton och han är en mästare i flera traditioner. Som klassisk gitarrist excellerar han

Antoine Boyer

och när han och Gustav möts i musiken uppstår något helt nytt.

Men även Aurelien Trigo lämnar en god eftersmak med sina mjuka och melodiska jazzslingor.

Två timmar går fort när man har roligt.

Gustav Lundgren, Andreas Unge, Martin Widlund och Antoine Boyer.

Ny romsk pjäs

På Tumbascenen i Tumba spelades i december ett teaterstycke baserat på den romska författaren Władysław Jakowicz bok O Tari thaj e Zerfi. Det är ett komplicerat drama som lyfter fram delar av den romska kulturen som inte många känner till.

Text och foto: Fred Taikon

Musikteatern O Tari thaj e Zerfi bygger på en bok skriven av den romske författare Władysław Jakowicz som numera är bortgången. Boken, som kom ut 1982, handlar om tankar, seder, dispyter och händelser som är mycket typiska i den romska kulturen. Allt detta är invävt i ett kärleksdrama och texten är skriven på den romska dialekten lovari.

Historien handlar om två vuxna ungdomar som är förälskade i varandra, en kärlek i hemlighet som ingen känner till. Inledningsvis får vi se hur de träffas i hemlighet och hur de förklarar sin kärlek för varandra. En dag kommer Zerfi med en för Tari hjärtekrossande nyhet – hon har blivit bortlovad till en annan, välbärgad ung man. Hon berättar att familjen vill att bröllopet ska hållas inom några dagar.

Det unga paret börjar smida planer.

Hur ska de göra för att kunna fortsätta vara tillsammans? De bestämmer sig för att rymma. En kedja av dramatiska händelser följer som är både kontroversiella men också verklighetstroga i den romska världen. Skam, gräl, fejder, rykte, upprättelse och förlåtelse är några aspekter som lyfts fram i pjäsen med skådespeleri, sång och dans.

I den romska kulturen är det vanligt att en pojkes föräldrar skickar ut ett sändebud till en flickas föräldrar i avsikt att begära flickans hand. Om flickans föräldrar tycker att det är fördelaktigt tackar man ja och bjuder in pojkens familj till samtal. Inför ett sådant samtal samlas pojkens släktingar och de tar med sig mat och dryck till flickans föräldrar. Så sker även i denna historia.

Władysław Jakowicz skrev boken Tari och Zerfi 1982 i rimmad versform på

lovari, vilket gör boken unik. Han var född i Ryssland och han var den enda i sin grupp som hade möjlighet att gå i skolan. Strax efter andra världskriget flyttade hans familj till Polen. Där utvecklade han sina kunskaper i dans och musik. Det var en av de goda inkomsterna romerna hade i Polen.

I slutet på 60-talet fick Władysław Jakowicz familj möjlighet att ta sig till Sverige. Här lärde han sig svenska mycket snabbt och fick arbete som lärare för andra romer.

Mickael Jono Stankov är en av huvudrollsinnehavarna. Han berättar för publiken om romsk tradition och bröllopsförfarande som det en gång var.

– Teatern är ett nytt sätt att få insyn i den romska kulturen, säger han.

Det är Gregor Dufunia Kwiek som har översatt boken från lovari-romska till engelska och därefter har den översatts till svenska. Tillsammans har ensemblen bearbetat den långa dikten till ett fungerande manus. Gregor säger att han vill dela den här historien med många fler. Och man kan bara hålla med. Jag hoppas verkligen att det blir fler sådana här satsningar och att vi får se den här föreställningen fler gånger och på fler platser. Det är den värd.

Ljuset sänktes och teatern började.

Ny skolbok om Antiziganismen i Sverige!

Kommissionen mot antiziganism har tagit fram boken "Antiziganismen i Sverige – Om övergrepp och kränkningar av romer under 1900-talet och i dag".

Boken kan beställas kostnadsfritt från www.motantiziganism.se. SO-lärare i högstadiet kan dessutom beställa en klassuppsättning med 25 ex samt en lärarhandledning kostnadsfritt. Informera gärna dina barns lärare om skolboken!

Boken bygger på regeringens "Den mörka och okända historien – vitbok om övergrepp och kränkningar av romer under 1900-talet" (Ds 2014:08).

Vi vill ha dina synpunkter!

Kommissionen mot antiziganism är en kommitté utsedd av regeringen. Vårt uppdrag är att vara en kraftsamling mot antiziganism. Vi går nu in i vår slutfas av uppdraget, i maj 2016 ska vi lämna in vår slutrapport till regeringen med förslag som på allvar utmanar antiziganismen. Vilka åtgärder vill du få in i rapporten?

Thomas Hammarberg, ordförande i kommissionen

Läs mer på www.motantiziganism.se

Du kan också kontakta kommissionen på telefon 070-232 52 08 alt 072-230 49 57 eller skicka e-post till a.kommissionenmotantiziganism@regeringskansliet.se

Kommissionen
**MOT ANTI
ZIGANISM**

Hjälper vi verkligen tiggerskan genom att INTE lägga en slant i hennes mugg?

”Ge inte något till de besökare från Rumänien och Bulgarien som tigger på våra trottoarer!” Det är i klartext budskapet från regeringens nationella samordnare för utsatta EU-medborgare, Martin Valfridsson. Han uppmanar oss att i stället ge pengar till svenska organisationer som har biståndsprogram i besökarnas hemländer.

Text: Thomas Hammarberg

Våra bidrag direkt till de hjälpsökande riskerar, enligt Valfridsson att ”cementera tiggerrollen och inte leda till någon långsiktig förändring för gruppen”.

Intressant nog motsägs de argumenten i Valfridssons egen rapport i avsnitt där några besökare själva får komma till tals.

För det första. De besökare som citeras betonar att de vill arbeta, att de söker jobb och att tiggandet bara är en allra sista utväg. De föredrar inte tiggandet framför att arbeta för sin försörjning. Talet om någon sorts attitydmässig ”cementering” har ingen täckning i rapportens faktadelar.

Det handlar inte om något mentalt beroende av att sitta och tigga. Vi som har haft en närmare kontakt med dessa besökare vet att tiggandet, att vädja om en gåva, är en desperat åtgärd i en tvångssituation präglad av en avgrunds djupdjup misär där hemma. De skulle upphöra att komma om misären mildrades.

För det andra. Tiggandet har faktiskt haft positiv effekt för flertalet av besökarna, de blygsamma bidrag de kunnat samla in har inneburit en skillnad där hemma, för barnen liksom för de äldre. Enkla boenden har kunnat göras bättre och mer beboeliga. Barnen har fått kläder, mat och därmed bättre förutsättningar till skolgång. Även denna sanning skymtar fram i de samtal som återges i Valfridssons bakgrundsbeskrivning - men har alltså inte påverkat hans slutsatser.

Nu menar han att våra direkta bidrag inte ger en ”långsiktig förändring” – och att det är därför vi inte bör lägga en slant i pappmuggen. Nej, här handlar det förstås ”bara” om överlevnad och de allra mest akuta behoven.

Det är riktigt att sådan hjälp knappast ändrar det systematiska, strukturella utanförskap som präglar vardagen för dessa romer och andra marginaliserade i deras hemländer. Men den bidrar till överlevnad för en del i avvaktan på att de nödvändiga reformerna blir genomförda och får verkan.

Det är därför vi som har brytt oss om dessa besökare – och deras barns – mänskliga rättigheter har kommit till en annan slutsats än Valfridsson. Vi välkomnar att det finns människor som är beredda att hjälpa de enskilda som kommer hit samtidigt som vi ser positivt på bistånd via kompetenta organisationer i hemländerna. Båda gör nytta, de kompletterar varandra.

Den direkta gåvan har den påtagliga fördelen att den går till en mottagare som har allt intresse av att bidraget används för de mest akuta behoven, till de angelägna åtgärderna.

Administrationskostnaderna är minimala.

Fördelen med biståndsorganisationernas arbete – om det utförs kompetent och med ett minimum av sidokostnader – är att det kan inriktas på strukturella problem och i ett bredare sammanhang. Inte minst viktiga kan deras insatser vara om de kombineras med klok opinionsbildning för att t.ex. verka för att barn registreras vid födseln, att utsatta människor får bo kvar där de finns och inte drabbas av vräkningar och för att alla får del av sjukförsäkring. Huvudproblemen i de aktuella hemländerna är, enligt min mening, den diskriminering som drabbar de utsatta, inte minst romerna.

Relationen mellan en direkt gåva här och stödet till biståndsgrupper som arbetar i hemländerna fungerar inte som

Thomas Hammarberg

kommunicerande kär. De tiggare som vi vänder ryggen här kan inte vänta sig att i stället få hjälp av organisationerna i Rumänien och Bulgarien. De två kanalerna för att stödja har olika inriktning och olika tidsperspektiv.

Det finns ett tydligt stråk av förmyndartänkande i Valfridssons rekommendationer. Direkt obehagliga är antydningarna om att de som kommer hit är dåliga föräldrar. Tiggarna vet inte sitt eget och barnens bästa - det är ju för deras skull han rekommenderar oss att inte ge något i muggen (samtidigt som han ber kommunerna att inte erbjuda någon plats där de kan resa ett tält eller ställa en husvagn). Det är en ”omsorg” som många romer känner igen.

Avsikten tycks vara att de utsatta EU-medborgarnas situation här skulle bli så svår och gåvorna så blygsamma att de efterhand skulle avstå från att komma hit. Detta är förstås mindre repressivt än att genomdriva ett förbud - men riktningen är densamma.

Alla vill vi slippa se tiggarna. Men vi måste försöka förstå varför de kommer, att de är här av nödvång och att alternativet är en ännu djupare misär. Endast så blir diskussionen meningsfull och inriktad på problemets rötter. Att moralisera över deras val, att tala om ”nolltolerans”, att uppmana oss andra att vända ryggen till – det bidrar inte till en verklig lösning.

Remitteringarnas betydelse

Nätverket för romska EU-migranter samlades i januari i ett möte med Lisa Pelling på Arena Idé om remitteringar, d.v.s. de pengar som migranter skickar hem till sina familjer.

Med tanke på Martin Valfridsson utredning som landat i att man inte bör ge pengar till tiggare i Sverige är det intressant att känna till remitteringarnas betydelse.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** ÉRG

Mötet med Nätverket för romska EU-migranter inleddes av Mats Åberg.

– Med några illa valda formuleringar i en artikel i DN, som han skrev tillsammans med Åsa Regnér den 11 september förra året, skapade regeringens nationelle samordnare för arbetet med utsatta EES-medborgare, Martin Valfridsson, intrycket att det vore bäst om man här i Sverige avstod ifrån att ge några pengar i tiggarmuggarna och i stället gav bidrag till organisationer som arbetar i tiggarnas hemländer, sade Mats Åberg.

Han menar att inlägget gav upphov till en debatt där många drev linjen att det ena inte fick utesluta det andra.

– I delar av argumentationen för att inte avstå från att ge på plats i Sverige pekades på att de skänkta summorna kunde komma till direkt nytta när inga mellanhänder eller organisationskostnader orsakade oönskade omkostnader.

Mats Åberg menar att remitteringar är en viktig del i ekonomin för dessa fattiga människor som sitter på våra gator.

Samtidigt är själva överföringen av pengar ett problem.

– Dessa människor kan inte använda banker utan måste ha med sig kontanter vilket är riskfyllt med tanke på rån.

Lisa Pelling är utredningschef på tankesmedjan Arena Idé. Hon har i flera år studerat remitteringarnas betydelse.

– De hushåll som tar emot remitteringar investerar i mänsklig utveckling. De investerar i att äta lite bättre, de går ofta till doktorn. De har råd att betala för mediciner. De skickar sina barn till skolan lite längre. Framförallt skickar de sina döttrar till skolan. Spädbarn överlever bättre i de familjerna. Det är ett

enormt bidrag till utveckling, framförallt till mänsklig utveckling.

Hon berättar att det finns 250 miljoner arbetskraftsmigranter. 45 procent av dem är kvinnor. Lägger man till internmigranter stiger siffran till cirka en miljard.

– De remitteringar som dessa människor skickar till sina hemländer är tre gånger större än allt bistånd.

Behoven i hemlandet är något som påverkar remitteringarna.

– Efter till exempel en naturkatastrof kommer det in mer pengar och de kommer före det internationella biståndet.

Runt år 2000 ökade remitteringarna i världen. Det blev lättare att remittera och de uppmärksammades på ett större sätt.

– Förr trodde man inte att de spelade så stor roll, men det gör de. Investeringar i mänsklig utveckling ökade i och med det ökande flödet.

När det gäller EU-migranterna specifikt är det lite snårigare att veta vilka siffror det handlar om.

– Det är svårt att veta hur mycket pengar de har med sig när de åker hem.

Kanske kan en socialantropologisk metod att intervjua familjerna på plats i Rumänien vara ett sätt.

När det gäller vilka länder som tar emot mest remitteringar hamnar Rumänien på tredje plats. Ukraina ligger etta och Polen som nummer två.

Lisa Pelling menar att remitteringar också kan fungera som en buffert om något händer. De kan också utgöra en säkerhet för mikrolån.

Mats Åberg påpekade att en del går till mutor också. Och Lisa Pelling kände till kuvertet man måste ha med sig till doktorn.

Samtidigt är det ett problem med överföringen av pengar.

– Rumänien borde göra det lättare för dessa människor att kunna remittera till sina familjer. Idag måste man betala mycket om man vill remittera, men det borde finnas billigare och enklare sätt att överföra pengar till exempel via en smartphone. Kanske kan man övertala Ericsson att göra något.

Och det krävs ekonomiska resurser för att kunna migrera. De fattigaste av de fattiga kan inte det och får inga remitteringar.

– Det borde vara de som allt bistånd fokuserar på, menar Lisa Pelling.

Sven Hovmöller från föreningen HEM menar att det är otroligt viktigt att få igång ett sätt för EU-migranterna att kunna remittera sina pengar på ett säkert sätt.

Nätverket för romska EU-migranter.

Med konsten som verktyg

i mitten av januari bjöd Forum för levande historia in till ett litet miniseminarium i museets stora sal på övervåningen i Gamla Stan. Den romska konsthistorikern Timea Junghaus var inbjuden att tala om romer och romsk konst.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** ÉRG

Timea Junghaus är konsthistoriker och vad man kan kalla en ”kulturell aktivist”. Hon kommer från en ungersk-romsk familj. Hon driver Gallery 8, ett konstgalleri i centrala Budapest och anlitas ofta som curator för utställningar och skribent inom konst och kultur med fokus på romsk, men även andra minoriteters, synlighet. Timea Junghaus är en stor auktoritet inom området. Hon är knuten till Open Society Institute för att bidra till att stärka romska kulturella nätverk. Hon var också curator för den första romska paviljongen i Venedig 2007. Hennes forskning handlar om stereotyper och representation av minoriteter i konsten.

Eva Fried ansvarar för de internationella kontakterna på Forum för levande historia, FLH.

– Vi vet att Timea trots sin unga ålder

räknas som en erkänd forskare inom konst och att hon även är en erkänd curator samt driver ett eget galleri för romsk konst i Budapest.

Hon berättade lite om FLH:s arbete med Förintelsen som utgångspunkt innan hon gav ordet till Joakim von Scheele. Han underströk det viktiga arbete som museet gör för att lyfta den romska Förintelsen och motarbeta antiziganismen.

– Det är bland annat mycket viktigt för oss att romerna känner sig inkluderade i högtidshållandet av den 27 januari, Förintelsens minnesdag.

Mia Taikon är en av de romska pedagoger som guidat skolklasser och andra grupper genom utställningen ”Vi är romer” som just tagits ner och är på väg ut i landet.

– Det har varit ett mycket viktigt arbe-

te känns det som, sade hon.

Timea Junghaus är en ung romsk kvinna med pigga ögon.

– Jag är glad att få träffa er alla och tidningen É Romani Glinda tar jag med mig så fort jag ser den, säger hon och skrattar.

Timea är forskare, men hennes arbete ifrågasätts ofta.

– Jag forskar kring romskt motstånd före och under kriget. Som motståndet mot nazismen. Både barn och äldre gjorde motstånd i Auschwitz den 2 augusti till exempel och även romska kvinnor var partisaner under kriget mot nazisterna.

Hon menar att hon nu håller på att skriva om den romska historien under andra världskriget. Från offer till motstånd.

Den romska konsten står henne nära.

– Den romska konsten är ifrågasatt hela tiden. Det finns de som undrar om det finns någon specifik romsk konst.

Hon tar upp det faktum att när romer avbildades i konsten under 1500- och 1600-talet är de nästan alltid fula och avvikande. Senare blev de romantiskt och exotiskt avbildade.

– Efter det stora mötet i London 1971 började romska konstnärer kräva mer plats och utrymme i det offentliga rummet. Fram till dess var det namnet på de som dokumenterat oss som levde vidare, inte vi som dokumenterats.

Hon berättar om den första utställningen med romsk konst 1979, om alla romska museer och institutioner som kommit på senare år.

Timea har även samlat och forskat kring bilder som förödmjukar romer på offentliga platser. Rasistiska bilder som ofta används i politiska syften.

– Allt det här utgör en stark grund för de romska konstnärerna idag.

Samtidigt menar hon att det är dags att omdefiniera den romska konsthistorien. Alla var inte naiva konstnärer.

– Men situationen för romska konstnärer idag blir bara sämre och sämre. De har svårt att visa upp sitt arbete och det finns inga permanenta utställningar med romsk konst.

Det finns stora samlingar med romskt konstfoto som aldrig visas.

– Det är nästan helt omöjligt att få tillgång till dessa samlingar.

Timea Junghaus driver ett galleri som hon och några andra startat i centrala Budapest.

– Alla romska center hade stängts ner när vi öppnade Gallery 8 2010. Vi har gjort många fantastiska utställningar där under dessa fem år.

Tidigare fanns det stöd för romsk konst i Ungern.

– Idag finns det inget statligt eller kommunalt stöd alls.

Det största stödet som finns för romer idag kommer från Soros och hans Open Society Institute.

– Sedan 1991 är Soros den största finansiären för romsk utveckling, inte

bara för romska konstnärer. Han kan ibland tillåta en slags lekplats där vem som helst med en färgfull plan kan få pengar, men han finansierar till och med de som kritiserar honom och han är ju den enda biljonären i Europa som arbetar med romer.

Timea avslutade med att säga något om situationen för alla romer i Ungern.

– Det är helt fel att det är tillåtet att uttala sig rasistiskt om romer som det är idag. Vi borde ha satt stopp för det för många år sedan.

Under sitt besök i Sverige föreläste Timea Junghaus även på Moderna museet dagen efter.

Institutet för språk och folkminnen är en statlig myndighet med uppgift att bedriva språkvård och på vetenskaplig grund öka, levandegöra och sprida kunskaper om språk, dialekter, folkminnen, namn och andra immateriella kulturarv i Sverige. Myndigheten ska bedriva forskning inom sitt verksamhetsområde och verka för ökad kunskap i samverkan med andra, exempelvis universitet och högskolor. Institutet har avdelningar i Göteborg, Stockholm och Uppsala. Språkrådet i Stockholm är Sveriges officiella organ för språkvård och språkpolitik. En av Språkrådets huvuduppgifter är att ge råd i språkfrågor i svenska, finska, jiddisch, romska och svenskt teckenspråk.

VILL DU DRIVA OCH UTVECKLA MYNDIGHETENS ARBETE MED ROMSKA?

Vi söker SPRÅKVÅRDARE I ROMSKA, med placering vid Språkrådet

Fred Taikon, Peter Bergman, Vibeke Bildt, Bengt O Björklund och Ulf Lundkvist.

Bakro blir bok

Efter över tio års produktion av teckningar i É Romani Glinda har Bakro äntligen fått en egen bok. I slutet av februari var det boksläpp på Fullersta Gård i Huddinge. Det var samtidigt vernissage på utställningen med Bakrobilder i lite större format.

Text och foto: ÉRG

Det var en kall och blöt februaridag, en lördag, som det var dags för boksläpp av den nya boken om Bakro. Fullersta Gård förtjänar också ett omnämnande, detta fantastiska kulturhus i Huddinge med alla sina rum där förstoringar på Bakroteckningar nu fyller väggarna.

Sedan starten 2004 har serien Bakro av Ulf Lundkvists med sin speciella karaktär och sitt eget universum av hundar, fåglar och märkliga människor förgyllt mången roms dag. Det är ett universum som passar den romska seriefiguren Bakro väl. Manus till den lakoniska figuren Bakro har Bengt O Björklund skrivit.

Peter Bergman är gallerist och chef på Fullersta Gård. Han presenterade Vibeke Bildt (L), ordförande i kultur- och fritidsnämnden som fick inviga utställningen.

– Det är viktigt att vi granskar oss själva och hur vi ser på omvärlden. I ljust av det är Bakro ett hjälpmedel. Här tvingas vi in i att konfronteras med våra förutfattade meningar. Vi får också en spegel att skratta åt.

Fred Taikon från ÉRG hade också några ord han ville förmedla.

– Ordet Bakro kan vara ett namn men också betyda ett får.

Fred berättade lite om hur man i pedagogiskt syfte använder utställningen.

– Vi föreläser och har workshops med högstadiel elever. Då pratar vi om diskriminering och kränkning och om hur långt kan man driva ett skämt innan någon känner sig kränkt.

Fred vände sig mot Bengt O Björklund som efter att ha arbetat som journalist på É Romani Glinda i över 15 år vet var

gränserna går och vad det handlar om. Bengt berättade hur det gick till när han började arbeta med É Romani Glinda och hur idén om ett samarbete med Ulf Lundkvist växte fram.

– Jag hade ju tidigare gjort en annan serie tillsammans med Ulf, en serie om en lakonisk sjuksköterska som faktiskt påminner lite om Bakro.

Bengt berättade att ibland ser han hela scenen i serierutan framför sig andra gånger får Ulf helt fria händer.

– Jag känner ju till det universum där Bakro befinner sig med sina hundar och fåglar och märkliga människor. Så det är ofta lätt att se hela scenen framför sig. Sedan blir det ju aldrig helt som jag tänkt mig utan bättre.

Ibland kan det bli svårt, menar Ulf.

– Som den där gången då jag skulle

teckna en pressad rasist i en kinesisk kemtvätt. Men det är ett enkelt samarbete utan komplikationer som vi har. Alla som jag samarbetat med är inte alltid så lätta att ha att göra med. Jag känner mig mycket trygg med detta samarbete och det är alltid bra manus.

Samtidigt, menar Ulf, är det mycket lärorikt att få vara med och han menar att livets vägar är alltid intressanta.

– Man kan träffa någon och sedan många år senare så träffas man igen och det känns bra.

Ulf får frågan om han någonsin funde-
rat på om det han gör alltid är rumsrent.

– Nej, jag litar helt på att ni har koll på det säger Ulf och skrattar. Det är ju ett svårt ämne och jag skulle inte klara det själv. Det finns alltför många fällor man kan falla i.

Det finns flera sätt att skämta på menar Bengt.

– Ja, dels har vi ju rena ordskämtan som att skämta om ordet rom som jag har gjort ett antal gånger och skämtet kan vara en politisk eller en kulturell kommentar. Tanken är att man ska kunna skoja med fördomar både bland romer och icke-romer. Det finns en stark antirasistisk ådra i alla skämtan.

Ulf tillade att det enbart har varit roligt

att få göra Bakro under alla dessa år.

– Det har varit roligt att få vara med i ett spännande sammanhang och att jag samtidigt har fått tidningen É Romani Glinda som jag tycker om att läsa.

Fred menar att det har varit en stjärna i kanten att ha med Ulf Lundkvist.

– Det känns extra bra att äntligen kunna få göra en bok med Ulfs teckningar och att vi kan ge något tillbaka till Ulf som under över tio års tid har ställt upp gratis i tidningen. Tack Ulf dina teckningar höjer tidningens status, avslutade Fred.

Ulf Lundkvist och Bengt O Björklund.

*Martin Valfridsson
och Åsa Regnér.*

Rapport i blåsväder

Så kom den rapport som många bävat för, rapporten om EU-migranternas situation som regeringens nationella samordnare Martin Valfridsson presenterade under en pressträff på Rosenbad den 1 februari. Tillsammans med Barn-, äldre- och jämställdhetsminister Åsa Regnér vidhöll han tidigare kontroversiella och på gränsen till antiziganistiska ståndpunkter.

Text: Bengt O Björklund **Foto:** ÉRG

Det var full i salen på Rosenbad där pressen samlats för att höra vad Martin Valfridsson kommit fram till. Med tanke på den kontroversiella debattartikeln han och Åsa Regnér tillsammans skrev i DN i höstas var det nog många som undrade om han och Åsa skulle hålla fast vid den hårdnackade linjen om att man inte bör ge tiggarna några pengar. Både Martin Valfridsson och Åsa Regnér gjorde som förväntad de flesta besvikna.

Åsa Regnér menar att det är en viktig rapport som tar upp hur de olika aktörerna som möter dessa fattiga EU-medborgare ska agera.

– Det är viktigt att alla följer den lagstiftning som gäller. Både jag och Martin tycker att det är vettigt att stödja det arbete frivilligorganisationerna gör på

plats i Rumänien och Bulgarien.

Hon vidhöll att det var bra mycket bättre än att lägga pengar i tiggarnas koppar. Hon talade om det vaga avtal Sverige ingått med Rumänien för att stödja arbetet med romer på plats.

– Huvudansvaret för dessa människor ligger i Rumänien och Bulgarien.

Att Åsa Regnér kommer från Moderaterna går inte att ta miste på. Att Martin Valfridsson fortfarande är moderat hörs långt håll.

– Det finns ett stort glapp mellan de som behöver stöd och de lagar som inte tillåter det. Dessa människor har inte rätt till välfärd.

Han menar att alla måste vara lika inför lagen och därför får det inte finnas några romska boplatser för romer i

Sverige. Man ska inte heller skänka några pengar i muggen för då kommer de bara tillbaka. Han tog även upp frågan om de romska barnen.

– Det är den svåraste frågan. Dessa barn riskerar att fara mycket illa. Vi ska inte uppmuntra dessa människor att ta med sig sina barn hit. Gruppen anpassar sig efter det som erbjuds. Erbjuds det skola kommer det fler barn.

Just detta är det många som reagerat på. Däremot menar Valfridsson att det inte finns några problem för socialtjänsten att gå in och omhänderta romska barn.

– Det är inte bra att barn avbryter skolgången i sitt hemland och kommer hit med sina föräldrar. Vi ska inte erbjuda dessa barn skolgång.

Dock menar han att om barn har varit i Sverige i över åtta år kan de erbjudas skolgång efter en särskild prövning av skolverket.

Socialtjänsten kan inte och ska inte erbjuda försörjningsstöd, bara kortsiktig övernattning, mat och möjligen en hemresa.

Valfridsson vill inte heller se speciella platser där dessa romer kan bo.

– Jag är tveksam till särskilda platser för dessa människor. Det ger upphov till nya problem. Man har rätt att komma till Sverige men man måste bo på ett legalt sätt. Vi måste se strikt på detta. Det romerna gör idag är mot lagen.

Han berättar om ett besök han gjort nyligen i ett romskt läger.

– Tidigare var det en skog där romerna

slog läger. Nu är det ett kalhygge. De utträttar sina behov överallt. Polisen måste ta ett kliv framåt och se till att de blir avhysta.

Valfridsson menar också att tiggeri går i arv.

– När de får pengar här cementeras tiggeriet som en livsstil. Därför ska vi inte skänka dem några pengar.

Slutsatsen kring hur arbetet ska drivas

vidare är att Länsstyrelserna borde få i uppdrag att driva frågorna kring EU-migranterna och att Länsstyrelsen i Stockholm ska ha het övergripande ansvaret.

Valfridsson informerade också om två parallella utredningar, en om människohandel och annan om hur man ska göra det lättare för polisen att avhysa romer från tillfälliga läger.

”

Vad Valfridsson erbjuder är kortsiktiga försök till lösningar på ett långsiktigt problem. Att tiggarna hjälps bäst genom att deras levnadsvillkor förbättras i deras hemland går som en röd tråd genom utredningen. I teorin är det så sant som det är sagt. Men vad händer, i praktiken, om hemländerna inte är intresserade av att lösa problemet. Så länge romer är förföljda och diskrimineras lär de söka sig någon annanstans, kanske till Sverige igen.

”

Mikael Bengtsson - Norran

”

Valfridsson har struntat i att lyssna på dem som ifrågasätter hans teser. ‘Det är bättre att ge pengar till organisationer i ursprungsländerna’, säger han. ‘Pengarna kommer inte att komma till oss’, svarar den romske migranten Shaban Ibram.

”

Elisabeth Hjort - HD

”

Martin Valfridsson vill varken att kommunerna ska erbjuda skolgång eller boende för utsatta EU-medborgare. Det gör att människor riskerar att frysa och svälta ihjäl i Sverige. Förslagen sänder en tydlig signal om att romer inte är välkomna.

”

Anna Rantala Bonnier (Fi) - Dagens Samhälle

Malmöredaktionen

Malmöredaktionen skriver vidare

Malmö Ungdomscentral har under 2015 skrivit 20 artiklar i den här tidningen. De har informerat läsarna om romska projekt som genomförts i Malmö. De flesta artiklarna har skrivits av ungdomar. Vad tycker ungdomarna om den här uppgiften? Hur har jobbet som skribent påverkat dem? Varför är det viktigt att vi fortsätter att skriva artiklar från Malmö? Här är svaret.

Text: Malmö Ungdomscentral **Foto:** Mirsad Sahiti

Vi på Malmö Ungdomscentral är glada över att Malmö stad har gett oss fortsatt stöd att skriva i ÉRG under 2016. Efter de 20 artiklar som vi publicerade under 2015 och den positiva feedback som vi fick från flera håll i landet kommer vi att fortsätta att informera om det som händer i Malmö. De flesta skribenter vi valt är ungdomar. Vi vill ge dem en möjlighet att besöka och intervjua andra, att komma in i arbetslivet och att få en inblick i vuxenvärlden.

Dolly Andersen är en av våra skribenter. Hon är snart 19 år och är en av de polska romer som bor i Malmö. Dolly studerar ekonomi och juridik vid Thoren Business School.

– Mitt mål är att bli entreprenör och starta eget. Men jag vill också att alla ska vara berättigade till de mänskliga rättigheterna och jag är emot all diskriminering och rasism.

När vi frågar henne vad hon tycker om

möjligheten att få skriva för ÉRG svarar hon:

– Det är väldigt sällan nån frågar oss ungdomar vad vi vill få fram och vad vi tycker är viktigt. Det är viktigt att få in ungdomar i denna process eftersom det är vi som driver frågan framåt. Att sprida kunskap är en av de viktigaste punkterna i vår kamp och det är viktigt att romer sprider kunskap om romer.

Anel Suljic är 17 år gammal och studerar vid Malmö borgargymnasiet där han valt inriktningen ekonomi. Han är en blandning av arli och bosniska romer.

– Jag ser mig själv som en komplett, snäll och målinriktad person. Mitt mål i livet är att först och främst göra föräldrarna stolta, vilket automatiskt leder till att jag själv blir stolt. Det kan jag göra genom att klara skolan, skaffa jobb och få en bra framtid.

Anel säger att det är en stor ära att få skriva för ÉRG.

– Det viktiga med att skriva för Glinda är att vi får dela med oss av våra kunskaper och berätta om våra aktiviteter så att även andra romer kan bli aktiva inom denna bransch. Det kan i sin tur leda till att man slutar häna romer, sånt har vi fått nog av, alla ska hjälpa alla och inte skilja en rom från någon annan nationalitet. Jämlikhet är ordet. Kärlek och respekt är också viktigt för oss alla.

Dusan Marinkovic, som är kaldarash rom, är 18 år gammal och pluggar sista året på gymnasiet. Hans mål i livet är att vara advokat för mänskliga rättigheter. På fritiden är han ute med vänner eller så är han i studion och gör musik. Dusan säger: – Jag tycker att det är en riktigt bra grej att få skriva för ÉRG, framför allt för att det finns så många romer utanför Stockholm också, inte minst i Malmö. Det är viktigt att dessa också är med och skriver i en romsk tidning. Är det ungdomar som gör det så får man också in det ungdomliga perspektivet, vilket alltid är bra. Det blir en mer nyanserad tidning!

Roger Kwiatkowski är också en polsk rom och har varit med från början i Malmöredaktionen. Han är 25 år gammal och har läst till IT-administratör på en yrkeshögskola. Just nu arbetar han i föreningen Malmö romska idécenter.

Malmö Ungdomscentral hade i januari ett rekryteringsmöte och rekryterade två nya skribenter. De är Vanessa Bogelund och Katarina Sahiti. Båda tycker att det ska bli intressant att få arbeta som skribent. Vanessa går andra året i gymnasiet där hon läser samhällsbeteende och hon känner sig väldigt bekväm med sitt val. Efter studenten planerar hon att plugga vidare i högskolan och hennes långsiktiga mål är att läsa antingen till socionom eller psykolog. Katarina undervisar i piano, sång och musikteori. Hon har arbetat i en vuxenkör som coach och har planer på att utveckla sitt arbete med barn.

Mirsad Sahiti är ordförande i föreningen och skribent/redaktör i Malmöredaktionen.

Malmö Ungdomscentral är tacksam över det fina samarbetet med huvudredaktionen i Stockholm och ser fram emot ett fortsatt trevligt samarbete under 2016.

Modersmålsundervisning i romska

Modersmålsundervisning erbjuds alla elever som har ett annat modersmål än svenska. Romska är ett av de fem nationella minoritetsspråken i Sverige och har utökade rättigheter när det gäller stöd och undervisning i och på modersmålet.

Text och foto: Roger Kwiatkowski

Modersmålsenhetens uppdrag är att anordna undervisning i modersmål och studiehandledning på elevens modersmål i grundskola, särskola och gymnasieskola. Det jobbar ca 200 modersmåls lärare i Malmö och de undervisar tusentals elever. Av 200 modersmåls lärare finns det fyra stycken som undervisar i romska. Romani chib talas av ca 40 00 romer i Sverige. Romer började i större utsträckning jobba med modersmålsundervisning i slutet av 1980-talet.

Teresa Kwiatkowski har jobbat som modersmåls lärare i 27 år.

– På slutet av 80-talet fick vi veta att det finns utbildning på lärarhögskolan för modersmåls lärare. Så jag gick ut en modersmåls linje. Vi var åtta stycken romer som gick den utbildningen. Vi blev utexaminerade 1989 och sedan dess så har jag jobbat som modersmåls lärare. Vi var de första romer som blev utbildade till modersmåls lärare i romska i Sverige.

Teresa berättar att det är fler elever som kommer till modersmålsundervisningen nu.

– När jag började jobba så var det mest studiehandledning som jag hade. Från början var det modersmål under skoltid. Men efter några år blev det en omorganisation och det ledde till att modersmålsundervisningen hamnade utanför skolans timmar. I början var det lite jobbigt för de romska barnen eftersom de fick stanna kvar efter skolan och för att delta i undervisningen.

När en elev kommer på studiehandledning i matematik och berättar att han hade svårt med vissa uppgifter och behöver hjälp förklarar Teresa på romani chib.

Teresa berättar att hon nu har andra

generationens elever i undervisningen.

– Man kan se att utvecklingen har skett på positivt väg. Tidigare till exempel så har romska flickor gått årskurs 6-7 sedan har de hoppat av. Nu däremot avslutar de högstadiet och börjar på gymnasiet.

För ca tre år sedan började Teresa samarbeta med skolverket. Hon berättar att det inte finns många läroböcker på romska, framförallt inte på polsk romska. Det material som finns på polsk romska har hon själv tillverkat.

Teresa säger att det behövs fler lärare i romska.

– Vi behöver fler lärare i romska. Vi är fyra stycken i Malmö. Vi har också bro-

byggare i Malmö nu. De är till stor hjälp och det underlättar för oss. Men de har bara projektanställning som gäller i högst ett par år.

Iren Horvatne har jobbat som modersmåls lärare i 12 år. Hon berättar att det är fler romska barn som kommer nu på modersmål.

– Det är bra att vi har läromedel i romska på lovare. Romska barn är glada att de har en bok som de kan läsa på sitt eget språk.

Iren tillägger att all modersmålsundervisning är lagd efter schemalagd tid, skulle den vara under skoltid så hade fler barn varit intresserade.

Teresa Kwiatkowski

Förintelsens minnesdag i Malmö

Vem bär ansvaret att återberätta historien? Det var en retorisk fråga som nästan alla talare ställde. Det är viktigt att inte förneka romernas utsatthet under andra världskriget och det är centralt att understryka att romer var med i Förintelsen. Överlevnadshistorier berättades under denna dag och det skapades en väldigt känslösam atmosfär.

Text: Dolly Andersen **Foto:** Malmö Ungdomscentral

Under Förintelsen var man väldigt motiverad att internera romer likaså judar, homosexuella och handikappade i läger. Det finns kunskapsluckor när det gäller hur många romer som egentligen avrättades i koncentrationslägren och man har fått väldigt olika siffror, från en halv miljon till en och en halv miljon. Det skiljer på en miljon romer, en miljon människor, en miljon liv. Dessa siffror omfattar de romer som avrättades i koncentrationsläger men ideligen avrättade man romer omedelbart när man såg dem till exempel i sina läger eller på gatan. Hur många romer som mördades under andra världskriget kan man inte säga med säkerhet.

I år var det Romska Kulturcentret som höll i minnesdagen tillsammans med Romskt informations- och kunskapscenter i Malmö. Programmet inleddes och

avslutades med levande musik av Lelo Nika junior och Robert Vävström. Under minnesdagen berättade Erland Kaldaras, Djura Ivanov, Marian Wydow och Kristoffer Andersen sina föräldrars och farföräldrars överlevnadshistorier.

Erland Kaldaras berättade hur hans far förlorade hela sin familj i andra världskriget och att det inträffade i Serbien. Erland berättade också att hans far inte visste om någon överlevde och hur han återförenades med sin bror efter många år.

Djura Ivanov berättade också om sin fars historia. Hans far fick reda på av lokalbefolkningen att tyska soldater var på väg till ett romskt läger för att utrota dem. Han åkte dit för att varna romerna, det var ett par som flydde medan vissa stannade. Sorgligt nog kom den dagen då soldaterna steg in i deras läger och avrät-

tade alla som stannat kvar. Det var tårar och starka känslor under berättandet. Ännu en historia som bekräftar att romer mördades bara för att de var romer.

Marian Wydow berättade också en känslösam historia och hans historia handlade om en flykt ifrån ett koncentrationsläger. En man lyckades fly ifrån lägeret tillsammans med några andra personer, men soldaterna fick reda på detta. Soldaterna sprang ikapp dem och avlosade flera skott, alla blev träffade förutom han. Men istället för att fortsätta springa la han sig ner tillsammans med de skjutna, han låg bland de döda kropparna i två dagar eftersom att han var rädd att bli mördad. Efter två dagar reste han sig upp och sprang iväg utan att bli uppmärksam av soldaterna.

Detta är Kristoffer Andersens historia om sin farfar.

Malmöredaktionen

Hans farfar var född i nuvarande Ukraina år 1914 och var en av de få romer som var bosatt på den tiden. Han och hans familj flydde i mitten av 1930-talet då Stalin genomförde massmord på den ukrainska befolkningen. De var tvungna att lämna sitt hus, sina ägodelar och allt de hade för att fly. De flydde till Polen och efter några år utbröt andra världskriget, ännu en gång var de tvungna att lämna allting bakom sig och fly, denna gång från nazisterna. Nu blev de resande romer, de kunde inte bosätta sig på en plats någon längre tid eftersom soldaterna ville mörda dem. Under denna tid var de tvungna att gömma sig och slå läger i skogen. De var flera familjer som åkte tillsammans. En dag fick någon i lägret reda på att tyskarna var på väg och att de borde fly. Personen kom tillbaka till lägret och berättade detta för alla släktingar som fanns där. Tyvärr var det många som inte trodde på denna information och stannade kvar. Kristoffers farfar var en av dem som gav sig iväg, han vågade inte ta risken att stanna kvar. Snart nog kom tyskarna till lägret. Vissa av de som stannade kvar lyckades fly, men de flesta blev mördade och begravda i en massgrav. Vid ett annat tillfälle när de slog läger lämnade Kristoffers farfar lägret för att ordna lite mat och vatten. Då kom tyskarna till lägret. De förde bort de flesta romerna, Kristoffers farfars fru fördes också bort och på vägen blev de mördade.

Dessa historier var väldigt gripande och det skapades en väldigt känslös atmosfär när de berättade sina näras överlevnadshistorier. Alla deras förfäder bevitnade nazismens brutala våld, de såg sina föräldrar, syskon och vänner bli nedskjutna på gatan för att de var romer. Romer var alltså dömda sen födseln.

Ulf Sempert, polismästare i Polisregion Syd var med på minnesdagen. Detta är vad han tyckte om minneshögtiden.

– Jag är otroligt stolt över att bli inbjuden och att få delta i Minneshögtiden här hos romerna. Jag har varit med och besökt andra Minneshögtider och för mig är det väldigt speciellt efter det arbetet som vi har gjort här nere i Malmö till-

sammans med RIKC och andra företrädare för romerna. Här var det mycket känslösamt, det var många otroligt gripande berättelser.

Mujo Halilovic chef, på Romska informations- och kunskapscenter, sade att dessa personliga berättelser berör oss alla eftersom de når det mest innersta.

Dagen avslutades med att man tände ljus på Möllervångstorget för alla som föll offer för andra världskriget. Det är viktigt att hedra och viktigt att minnas alla som föll offer för nazismen.

Vem bär ansvaret för att återberätta historien? Det finns inget tydligt svar på den frågan. Är det vi? De som överlevde andra världskriget eller politikerna? Det är synd att bara få politiker deltog i denna minnesdag. Visst kan man läsa om andra världskriget men kan man läsa om romernas överlevnadshistorier? Var befann sig alla romer, icke-romer, tjänstemän och lärare denna dag? Ansvaret ligger inte bara på staten utan också på romerna, alla romer måste enas och aktivt gå framåt.

BÖCKER

Det kunde varit jag

Sara Olausson är illustratör och serie-tecknare med flera. En dag hösten 2013 hände något. Hon var på väg med sin lille son till Liljeholmen när de passerade en romsk kvinna som satt på trottoaren och tiggde. Sara Olausson började prata med den unga kvinnan, lärde sig att hon heter Felicia. De pratade först med gester och med hjälp av översättningsfunktionen i mobilen, men alltmer med ord, Sara lärde sig lite rumänska och Felicia svenska. De fick även hjälp av Arina Stoenescu, en rumänsk-svenska som tolkade. De blev en liten vänskapstrio: Felicia, Sara och Arina, tre kvinnor med olika liv men med en vilja till förståelse för varandra.

Efter ett tag startade Sara facebook-gruppen Det kunde varit jag och lyckades samla in så mycket pengar att Felicia

och hennes man kunde bygga sig ett bättre hus i den lilla byn Jupanesti i Rumänien där de lämnat sin lilla dotter hos mormor.

2014 gav Sara Olausson ut seriealbumet Felicia i samarbete med Sara Olausson, Felicia Josif och Arina Stoenescu. Den berättar om Felicias uppväxt och de svårigheter som gjorde att hon tvingades ta sig till Sverige.

Nu har uppföljaren kommit. Den heter "Det kunde ha varit jag" (Kartago).

Här fortsätter historien som inleddes i Felicia. Det här är deras historia, om varför Felicia kom till Sverige och hur Sara försökte hjälpa. En blandning av reportage, intervjuer, kåserier och serier.

Tidstypiskt är det att läsa om de negativa reaktioner som Sara Olaussons får. Hon hotas och trakasseras av personer

som aktivt vill förhindra hennes arbete. Kopplad till dagens öppna främlingsfientlighet finns en oinhet och en känslökyla gentemot de som har det sämre, mot de som inte ser ut som de själva.

"Det kunde varit jag" har en stor funktion att fylla så länge antiziganismen florerar både här i Sverige och i övriga Europa. Den borde vara obligatorisk i grundskolan. Trots alla mörka passager inger denna bok ett hopp.

Nu kan du köpa boken om Bakro!

Efter över tio års produktion av teckningar har de äntligen samlats i en bok. Ulf Lundkvists teckningar med sin speciella karaktär och sitt eget universum med hundar och fåglar och märkliga människor passar den romska seriefiguren Bakro väl. Manus till denna lakoniska figur har Bengt O Björklund skrivit. Efter att ha arbetat som journalist på É Romani Glinda i över 15 år vet han var gränserna går och vad det handlar om. Detta är både roligt och tänkvärt

Förintelsens barn fryser
på våra gator
på Europas gator
de somnar i skjul mot natten

i femhundra år var de slavar
hundrafemtio år senare
är det ingen som vill veta av dem
varken här i våra städer
eller i den slum dit de förpassats

se hur de sitter där i kylan
alla känner de någon
med mördade släktingar
under det nazistiska ursinnet

de bär på Förintelsen
som en skam och en sorg
ett utanförskap få ifrågasätter
igår idag imorgon

det finns ett lidande
så uppenbart
när vintern kommer
och ändå detta leende

under rocken från myrorna
brinner de som i historien
lurades in i ett duschrum
och utplånades i eld

de som brunnit där
finns ännu bland oss
askan har inte lagt sig än
någon tänder nya eldar

hatet väller som oginhet och kyla
i vårt mörka Europa
småsintheten slår över
i mord och eld

de små samlar sig
i hatets härar
de trasiga får sin näring
i våld och makt

Förintelsens barn fryser
på våra gator
på Europas gator
de somnar i skjul mot natten

unga och gamla
sjuka och desperata
ingen ser dem
ingen vill ha dem

i femhundra år var de slavar
sedan släpptes de fria
att vandra mot en försörjning
som snabbt försvann
mot ett liv i förakt
och utanförskap

inte ens de döda fyller oss med skam
inte ens det kalla hat
som ännu rullar genom Europa
kan ändra på förhållandet
i den bistra vågskålen

Förintelsens barn fryser
på våra gator
på Europas gator
de somnar i skjul mot natten

Dikt av: Bengt O Björklund

Förbjud fattigdom,
inte tiggeri.
Avskaffa de fattiga,
utplåna förljugen godhet.
Välgörenhet ett i dag,
nödvändigt ont,
som fördjupar klyftor,
mellan människor!

Dikt av: Arne Andersson.

GAMLA BILDER BERÄTTAR

Återigen dyker vi ner i Nordiska museets bildarkiv med romska foton, ett bildarkiv som startades av Carl Herman Tillhagen.

Det är extra roligt att vi den här gången kan bekanta oss med en av sju bröder som kom till Sverige under sent 1800-tal, nämligen min släkt fynforiješti.

Text: Fred Taikon **Foto:** Nordiska museet

Kära läsare av gamla bilder berättar.

Titta på bilden till höger. Detta är min farfars föräldrar Ištván och Linka Michael-Petroff. Deras son Miloš Johan Dimitri Taikon kom att bli en legend bland romer i Sverige.

Miloš Johan Dimitri Taikon började på tidigt 40-tal att arbeta med att söka romers rätt till skola och bostad. Han var även en tidig kulturinformatör åt Tillhagen på nordiska museet.

På bilden med skrivbordet kan vi se Tillhagen och Johan Dimitri i arbete.

Johan Dimitri berättade bland annat om romers seder och bruk. Han var även en duktig sagoberättare och det sägs att han kunde berätta över 200 sagor fritt ur minnet, han kunde dock inte läsa eller skriva.

Porträttfotot är av Miloš Johan Dimitri Taikon.

Med hjälp av Erik Ljungberg och Olof Gjerdman skrevs lexikonet "The language of the Swedish coppersmith gipsy Johan Dimitri Taikon". Under arbetet på nordiska museet nedtecknade Tillhagen ett trettiotal sagor till en bok som heter "Taikon berättar"

Här till höger kan vi se Joška Bessik Taikon, sväger till Miloš, på trappan av sin vagn i Gröndalslägret. Vid sidan står Eskil, tror jag.

Vi vill även visa några vackra romska kvinnor tillsammans med sina barn. Vad säger ni om Makona som är på besök i Båstad med sina vackra barn på bilden i mitten här under eller Vorša med sin son Negus till höger. En annan mycket känd kvinna var Dika. Här ser vi henne på samma husvagnstrappa som Joška i Gröndalslägret. Ja många barn är det på bilderna, tyvärr är inte jag kapabel att namnge dem. Men kanske ni läsare kan skriva och berätta om ni känner igen någon av dem.

MIAS MATSIDOR

Italiensk salsiccia på två olika sätt

Den här gången kör vi en favorit i repris med Pippi som matinspiratör.

Det här behövs till ca: 8 personer.

1½ kg. Skinkstek (benfri).
3-4 meter Fjälster (korvskinn).
1 liten bit. Greve ost.
1 burk. Soltorkade tomater.
1 dl. Fänkålsfrön.

Margarin till stekning.

Salt och peppar

Köttkvarn och korvhorn

Obs! Fjälstret ska ligga i kallt vatten i tre timmar innan.

Gör så här: Naturell salsiccia.

Strimla köttet och skär det sedan i små bitar, max 5 mm.

Salta och peppra köttbitarna och blanda i fänkålsfröna, blanda väl.

Dela upp köttet i två lika delar i varsin skål, om ni vill variera med olika fyllningar.

Fyllda salsiccia med tomat och ost

Hacka de soltorkade tomarna i ca 5 mm stora bitar och gör samma sak med osten.

Rör ner fyllningen in i den andra hälften av köttet.

Skölj korvskinet och trä på det på korvhornet, mata

in fyllningen och veva tills fyllningen kommer, dra ut skinnet i samma takt som korven fylls. Stoppa inte korven för hårt.

Om man väljer att laga de olika sorterna på samma gång, knyter man dem på olika sätt för att skilja dem åt. Stek salsiccian i stekpannan som vanlig korv, ej för genomstekt.

Smaklig måltid!

Duj fjáluri Italianicko salsiccia

Gadjá dáta las opré jekh phurani xabenáta de katár 2007, kaj lašardás muří phej e Pippi.

Gadó trubúl 8 ženénge

1½ kg. balikanó mas (šónko vaj karré)
 3-4 metri gojéske morčí
 1 kotór zuraló čirál
 1 kutíja šučardé peredéci.
 1 dl. semínci ánda fenes, (Fänkålsfrön)
 Margarína lon thai pipéri
 Maséske molíno thaj jekh gojéske šing (korvhorn)
 É morčí le salsiccóske músaj te bešél ándo paj trin
 časurja maj anglál.

Ker gadea: Naturálno salsiccia

Šin o mas ande sané felíji. Šin le felíji pe lunžimáta, kotár šin ánde cigné kotorá 5 mm. Tho pipéri thaj lon, thaj hamisár le semínci le masésa.

Te kamés sar lašarés duj fjálura salsiccia

Atúnči hamís o čirál thaj le peredéci ándo mas.
 Šin o čirál thaj le peredéci sar šindán o mas ánde cigné kotorá.
 Xaláv é morčí mišto thaj círde é morčí oprál pa é trúba. Pher o mas ándo le maséske Molino. Bolde o vastári te avél avrí o mas ánde é morčí.

Na pher prja but mas ánde morčí.
 Te kamés, sar phándes le salsicci pe kavér fjálura te žanés ánde savó salsiccia pherdán čirálésa.
 Pek lokés ánde tipsía.

Xan pe sastimáste!

POSTTIDNING B

É Romani Glinda
Egnahemsvägen 58
se-141 37 Huddinge
Sweden

Diskrimineringsombudsmannen (DO) är en statlig myndighet som arbetar för lika rättigheter och möjligheter och mot diskriminering.

**diskriminerings
ombudsmannen**

Anmäl diskriminering till DO

Diskrimineringslagen förbjuder diskriminering inom flera områden som till exempel arbetslivet, utbildningsområdet, socialtjänsten, butiker, restauranger och bostäder.

Om du har blivit utsatt för diskriminering kan du anmäla det till DO. De anmälningar som kommer till DO spelar en viktig roll i vårt arbete för allas lika rättigheter och möjligheter. En anmälan kan leda till olika typer av åtgärder och insatser från vår sida.

Frågor om diskriminering?

Ring till DO på telefonnummer 08-120 20 700.
Telefonupplysningen har följande öppettider:

- Måndagar 9.30–11.30 och 13.00–15.00
- Fredagar 9.30–11.30 och 13.00–15.00
- Helgdagar stängt

Det går också bra att mejla till DO på adressen do@do.se
Mer information hittar du på www.do.se